

Kapitel I

§ 1

Denne grundlov gælder for alle dele af Danmarks Rige.

1. Nærmere om § 1

Bestemmelsen i grundlovens § 1 blev indsat ved grundlovsrevisionen i 1953.

Bestemmelsen fastslår, at grundloven gælder ligefuldt både for Danmark, Færøerne og Grønland. Grundloven giver dog mulighed for at fravige visse grundlovsbestemmelser for Grønlands og Færøernes vedkommende, jf. grundlovens § 31, stk. 5, § 48, stk. 8, § 71, stk. 3, og § 86. I grundlovens § 28 bestemmes, at ud af de højst 179 medlemmer af Folketinget vælges to medlemmer på Færøerne og to i Grønland.

Selvom grundlovens § 1 fastslår, at riget udgør en forfatningsretlig enhed, påbyder bestemmelsen ikke retsenhed i den forstand, at den retlige regulering nødvendigvis skal være ens i hele riget, jf. Max Sørensen 1973 s. 73 ff.

Baggrunden for bestemmelsen var ikke mindst – efter ophævelsen af Grønlands kolonistatus i 1952 – at imødekomme et grønlandsk ønske om at gøre Grønland til en integreret del af det danske rige, jf. Forfatningskommissionen 1953 s. 28. Indsættelsen af grundlovens § 1 ændrede ikke på Færøernes statsretlige stilling, idet Færøerne blev omfattet af grundloven allerede i 1849.

Det er almindeligt antaget, at grundlovens § 1 ikke er til hinder for etablering af et vidtgående færøsk og grønlandsk selvstyre, jf. bl.a. Max Sørensen s. 43 og s. 47 ff., Alf Ross 1980 s. 496 f. Endvidere Jens Hartig Danielsen 2011 s. 9 ff.

Ved lov nr. 137 af 23. marts 1948 om Færøernes hjemmestyre gennemførtes en vidtgående delegation til det færøske hjemmestyre. I lovens § 1 bestemtes, at det færøske folk ved sin folkevalgte repræsentation, Lagtinget, og en af dette oprettet forvaltning, Landsstyret, inden for rigsenheden overtager

ordningen og styrelsen af færøske særanliggender som angivet i lovens § 4. Og i lovens § 4 bestemtes, at hjemmestyret (lagting og landsstyre) for de områder, der efter lovens § 2 og § 3 henhører under Hjemmestyret, har den lovgivende og administrative myndighed. De af Lagtinget vedtagne og af landsstyrets formand stadfæstede love benævnes lagtingslove. I § 2 og § 3 bestemtes, at de på bilag A til loven opførte sagområder (bl.a. offentlig forsorg, direkte og indirekte skatter og landbo- og landvæsensforhold) betragtes som færøske særanliggender, som hjemmestyret selv kan beslutte at overtage (eller overtage efter ønske fra rigsmyndighederne), og at de på bilag B til loven opførte sagområder (bl.a. politiet og råstoffer) kan overføres til færøske særanliggender efter forhandling. Ved lovens vedtagelse gik man ud fra, at hjemmestyreordningen var i overensstemmelse med grundloven. Ole Spiermann 2007 s. 49 ff. stiller dog spørgsmål ved denne antagelse. I forbindelse med grundlovsrevisionen i 1953 blev der rejst spørgsmål om ordningens forhold til grundloven. Forfatningskommissionens tilforordnede sagkyndige Poul Andersen og Alf Ross udtalte i den anledning:

»En grundlovsændring vedrørende Færøerne kan ikke anses for påkrævet som følge af loven om Færøernes hjemmestyre. Denne lov er givet ud fra den forudsætning, at den trufne ordning er forenelig med den gældende grundlov, og der ses ikke at være nogen anledning til at opgive denne forudsætning.« (Forfatningskommissionen 1953 s. 87)

Poul Andersens og Alf Ross' opfattelse, der indebærer en statsretlig accept af en meget vid adgang til at overlade lovgivende kompetence vedrørende færøske særanliggender til færøske myndigheder, blev lagt til grund og bekræftet ved vedtagelsen af 1953-grundloven. Max Sørensen 1973 s. 47 fremhæver forholdets praktiske grundlag i de faktiske, etniske, kulturelle og sproglige færøske særpræg, og at en tilsvarende hjemmestyreordning må kunne etableres for til Grønland. Ved lov nr. 577 af 29. november 1978 gennemførtes en hjemmestyreordning for Grønland, der i vidt omfang svarede til den færøske.

Foreneligheden med grundloven må ses i lyset af, at det må antages, at der er tale om delegation af lovgivende kompetence vedrørende særanliggender, der kan tilbagekaldes ved lov, jf. grundlovens § 3, 1. pkt., jf. også Alf Ross 1980 s. 496 og Betænkning nr. 873/1978 om hjemmestyre i Grønland bd. 2 s. 7. Anderledes dog Max Sørensen 1973 s. 52, der antager, at den færøske hjemmestyreordning ikke kan ændres af lovgivningsmagten imod de færøske myndigheders ønske. Endvidere Frederik Harhoff 1993 s. 242 samt Henrik Zahle 2001 s. 117 f., der dog tilføjer, at det forfatningsretlige grundlag for hjemmestyreordningernes særstilling er forbundet med uklarhed. Peter Germer 2012 s. 24 anfører, at der synes at være enighed om, at de færøske og grønlandske hjemmestyreordninger i hvert fald politisk må betragtes som